

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egy hóra . . . 4.— pengő
Negyedévre . . . 10.80 pengő
Félévre . . . 21.60 pengő

Egyes szám ára

Budapesten, vidéken és a pályaudvarokon 16 fillér
Ünnepnapokon 24 fillér
Vasárnap . . . 32 fillér

PESTI NAPLÓ

SZERKESZTŐSÉG:

Rákóczi út 54. szám.
KIADÓHIVATAL:
Erzsébet körút 18—20. sz.
TELEFON:
455—50-tól 455—57-ig,
464—18 és 464—19.
Szerkesztőség Bécsben
I., Kohlmarkt 7.

A művészet égő kérdései és langyos vitája

Országgyűlésünket gazdasági kérdések, nemzetközi relációk és a napi politika ügyes-bajos dolgai foglalkoztatják. A száraz, de kétségtelenül fontos problémák szaharájában üdítő oázis lehetne egyszer-egyszer egy kis termékeny és friss eszmecsere a magyar kultúráról, amely kifelé, nemzetközi aspirációink mérlegében legalább olyan jelentékeny kérdés, mint azok, amelyek a politikai és diplomáciai iskolán felnőtt országvezetőinket általában érdeklik. 1919-ben, amikor a fizikai erő jogán már kevés esélyünk volt a nemzetközi politika élethalálharcában, igazságunk és — kultúrfölényünk jelszavával indultunk küzdelembe. Ettől a kettőtől várhatjuk csak győzelmünket, sőt gazdasági helyzetünk megerősödését is. Még ez a két nagy érvünk sem választható külön: az igazság nem azért szól mellettünk, mert ezer éven át az eröszak tartotta egyben Magyarországot, hanem igenis kultúránk fölénye kapcsolta hozzánk a kisebbségeket, a kulturális fölénye biztosította a magyarnak vezetőszerepét.

Mindezeknek tudatában nagy érdeklődéssel vettük tudomásul, hogy a magyar országgyűlés elé — annyi esztendő után — kulturális javaslat kerül. A Művészeti és Irodalmi Tanácsnak összeállításáról, hatásköréről és hivatásáról lehet vitatkozni. Annál is inkább, mert egy igen érzékeny alkotófajtát érint: a művészt. Érdeklődéssel vártuk a parlament vitáját, izgatottan lestük, a magyar művészet égő kérdései közül mennyit és milyen formában tesznek szóvá? Mennyi és milyen felkészültségű védelmezője lesz a magyar művészetnek, amely az idők és körülmények kutyaszorítójában jóideje segítségért sikong.

Vártuk ezt a vitát, amely nemcsak nekünk volt fontos, akik a magyar kultúra ügyét mindenekfölött szívünkön viseljük, de kissé... törvényhozásunk vizsgáját is láttuk benne.

A vizsga lezajlott és a magyar közvélemény legnagyobb sajnálatára, nem tudja átengedni a jelöltet. Jelölt megbukott. De azért még érvényesülhet az életben...

A magyar törvényhozás nem ragadta meg a ritka alkalmat, hogy egyszer a magyar kultúráról is vitázhatott és közben a saját kulturális felkészültségéről is számot adhatott volna. Nem az a feltűnő, hogy egészében és részleteiben elfogadták a törvényjavaslatot, hiszen ezt senki nem várta másként, hanem hogy mindössze *hármán szóltak hozzá* — mondanivalók nélkül — az ügyhöz, a többiek kisérsége a teremben unatkozott, nagyrésze a büfében tartózkodott. Miről van szó odabent? Csak a magyar kultúráról, a magyar művészetéről, irodalomról?...

A hiba hazánkban a *népoktatásnál* kezdődik — és mingyárt ez a kérdés is érdemes volna arra, hogy a parlamentben szóvategyék. Az ország nagy átlaga négy vagy hat elemi végez jóformán anélkül, hogy művészi alkotást alkalma volna látni az iskolában. Középiskoláink reformjához mindenesetre az tartoznék elsősorban, hogy általános művészettörténeti tájékozottságot nyújtsanak a diákoknak, esetleg egy csöpp kultúrhistoriai megvilágításban. Ez nevelné a *művészet közönségét*, a művészi alkotáshoz elengedhetetlenül szükséges publikumot. Ilyen oktatásügyi rendszer szebbé, jobbá és tájékozottabbá tenné a

magyar közönséget, amelynek nem kis jelentőségű része — az országgyűlés gárdája.

A hollandi népiskolákban az elemistákat épügy rászoktatják a művészetre, mint az írás-olvasásra. De nincs is Hollandiában paraszt, aki nem ismerné Rembrandt műveit és nincs kiállítás, amelynek kiscgazdaközönsége vagy önkéntes diáklátogatója ne volna. A holland parlamentben bizonyára másképp is zajlik le egy művészeti vita. Pedig ott kevesebb *égető kérdés* vár megoldásra, mint nálunk. Ahol a már régen nem kopogtató, hanem ajtóstul ránkrontó problémákról talán csak éppen a képviselők nem tudnak.

A magyar kultúrát — a nem mindig jóhelyre juttatott szubvenciókon felül — lelkes *magánemberek és magánvállalatok* tartják ébren. Ujságkiadók, könyvkiadók, színházigazgatók — és maguk a művészek, írók, tudósok. A *meccénások* sajnos elégték a gazdasági válság hevében. Hiányukat másnak kell pótolni. A közületnek, amelynek hivatása, érdeke, hogy a magyar kultúrát felvillanyozza, a közönség érdeklődését felébressze, reprezentáltasson külföld felé és a művészek alkotókedvét fokozza.

Ezzel az utóbbival van elsősorban baj. *A művészek alkotókedvével*, amelyet sok keserűség ernyesztett el. Lássuk, mi okozta a keserűséget? *Min kell segíteni?* Mit kellett volna az országgyűlésben szóvátenni?

A magyar művészeti élet nem halott, csak a kulisszák előtt látszik halottnak és a művészek haldokolnak. *A kulisszák mögött* tobzódó élet zajlik. A művészetért? Dehogyan. A személyekért! A művészet ügyét tanítással, megbízásokkal, vásárlásokkal, jószóval nem viszik előbbre, de százakat foglalkoztat az elvi harc: kiket kell víz alá nyomni és kiknek álfüldoklasi színjátékát kell valamilyen nemzeti ajándékkal évenként többször megszüntetni?

Színházi és zenei életünkben közismeretek a *művészeti álláshalmozók*, akik ellen nem hirdet harcot a diplomás ifjúság, mert a fiatal művész sokszor nem diplomás és még több esetben erőtlén a kiabáláshoz. A kevésszámú hivatalos állást egy vagy egy-egy kézben »összpontosítják«, nem gondolva arra, hogy az *álláshalmozás* kisebb baj és esetleg csak korjelszó, de foglalkozást, *elfoglaltságot nem lehet halmozni*, mert az már a végzett munka rovására megy. És a túlzott elfoglaltság annak lehetőségétől is megfosztja a rezsim kegyeltjét, hogy pályatársaival, eszmében és hitben: testvéreivel is, ne csak önmagával törődjék. A művészek *rendszeréről* panaszkodnak. Meg kellene vizsgálni, igazuk van-e? Azt mondják, a *képzőművészet* országos ügyét egy rendszer intézi a Műcsarnokban. A Nemzeti Színházét is. Alosztályok: a Színházművészeti Akadémia és a rádió, szóval alaposan beszervezték Thália papjainak nevelőintézetét, minden szószékét. *Zenei életünk* veszélyesen hasonlít a gyermekek játékához, ahol a legerősebb vagy a leggazdagabb a király is, kalauz is, dada is, gyerek is. Az *építkezéseknél* egy évtizeden keresztül majdnem mindig volt egy kedvenc, aki a megbízást kapta és egy jóbarát, aki a megbízást adta.

A művészek gyűlölködéséről, gáncsoskodásáról, szervezett közkereseti társaságokról panaszkodnak jóideje. Annyi bizonyos, hogy politika rengeteg van művészeti életünkben, csak éppen *egy politikai elgondolás* hiányzik. Ma hiányzik, ami évtizedeken keresztül nem

volt meg: *kultuszminiszterek művészeti programja*. A művészet minisztereit nem érdekelte túlságosan a művészet, mindig megelégedtek az egyoldalú tájékoztatással. A művészeti politika vízei ma sokkal hullámosabbak, örvénylőbbek és zavarosabbak, mint a politikai politika tengerszemei. A művészetpolitikában senki sem tudta megteremteni az *egységet*, pedig esztétikai normák, ízlés, mellék szempontok nélkül való bírálat, lelkesedés és hit könnyebben tömöríthetne egy táborba művészeket, mint a közös érdekre való hivatkozás öncélú politikusokat.

Ezek a bajok: forrásai a *többieknek*. Nagymértékben okozói annak, hogy ebben a művészi tehetségektől duzzadó országban nem inspirálják, hanem *elkedvetlenítik* a művészeket. Ezek az apró piszkálások égő sebeket okoztak a magyar művészet testén és a magyar művészet égő sebeit nem hűsíti a parlamentben lefolyt langyos vita. Ezek a bajok, ezek a sebek függetlenek minden világgazdasági válságtól, tehát a *legkönnyebb rajtuk segíteni*. Korántsem tagadjuk azonban, hogy a világgazdasági válság is sújtja a művészeket, jobban sújtja, mint a társadalom bármely rétegét, aminthogy egy gazdasági fellendülés is jobban segít a művészekben. Hiszen a művészet minden korban *luxus* volt, amire a jólét sokat áldozhatott és amit a szegénység elsősorban nélkülözhetett. Végeredményben leggyorsabb a bajokat, a művészek bajait is anyagi nevezőre hozni, de a *Művészi Tanács* nem töltene be hivatását, ha csupán jóléti szerepet töltene be.

A fentebb elmondottak: átkos *művészpoltikánkra* vonatkoznak. A magyar művészet lábrakapását, méltó kibontakozását azonban hátráltatja a *haladás hiánya* és a *művésznymor* is.

Furesa álláspontot foglal el a »hivatalos hely« a modern művészetek kérdésében. A zenében elismeri a modernet, de csodálatosképpen húzódozik az új festészet, szobrászat és építészet szentesítésétől. Külföldi kiállításokat *vagy* haladó szellemben rendeznek, *vagy* maradi szellemben. Attól függ, ki a rendező? A haladó s a maradi között 50 százalékos kiegyezés a *jó művészet javára* ma lehetetlen. Külföldi egyházművészeti kiállításra a fiatal magyar művészetet csak titokban merik előkészíteni, mert a »befolyásos kör« csak akkor áll el az ostromozó bírálattól, ha már a pápa és az egész Vatikán elismerését fejezte ki...

A haladó szellem hiánya a művész bölcsejében, az *oktatásban* mutatkozik meg először és végig kíséri a magyar művészt egész pályáján. Hogyan lehetséges, hogy egyetlen kultuszminiszternek sem jutott eszébe még a *Képzőművészeti Főiskola* és a *Színházművészeti Akadémia* elavult tantervének megreformálását erélyesen követelni? A képzőművészetről elég szó esett, főiskolájáról elég annyi, hogy *Csók* és *Vaszary* nyugdíjazásával kivonult onnan a haladó szellem, talán nincs is tanára, aki a modern festészetnek vagy szobrászatnak barátja volna. A Színházművészeti Akadémia nem egy cikk kis részét érdemelne, hanem egész könyvet. Az állam színiakadémiája és az összes magániskolának évtizedek óta változatlan tanterve bizonyítja, hogy a magyar színpad *egész színjátszási korokat, stílusokat átáldott*. A magyar színészképzés jóformán megoldhatatlan problémák elé állít minden rendezőt, aki új stílust akar hozni. A színészképzés nálunk még ma is a szavaláson kezdődik, mert még mindig nem jöttek rá, hogy a vers az irodalom összes előadási formái között a legnehezebb feladat minden színész számára. A színiiskolákban még ma is egyes szavakhoz, fogalmakhoz gesztusok és hanglejtések tartoznak, azt a szót, hogy »halál« borzongva, azt, hogy »élet«, csak viháncolva

Tessék kívágni
és eltenni

34. SZÁM

A FILLÉRES KLASSZIKUS REGÉNYEK SZELVÉNYE

Négy különböző számú ilyen szelvény és 90 fillér befizetése ellenében a Pesti Napló minden példányvásárlója megkapja a Filleres Klasszikus Regények egy kötetét. Minden héten más számú szelvény jelenik meg. — A Filleres Klasszikus Regényekből havonta 1 kötet jelenik meg. A szelvények beválthatóak az EST-lapok főkiadóhivatalában, Budapest, VII., Erzsébet körút 18-20. és főkkiadóhivatalában, V. kerület, Vilmos császár út 62. szám, a dohánytőzsde közelében. — A BUSZ újságpavilonokban és a rikkancsoknál.

Tessék kívágni minden szelvényt

mert csak négy különböző számú szelvény ellenében kaphatják meg olvasóink a Klasszikus Regények gyönyörű kötetét.

lehet kimondani. Még mindig nem tudják, hogy a színészképzésben első a testkultúra, aztán jön a szerepfelfogás, a sugónélküli betanítás, nem a szerep szavainak, hanem a szerep lényegének megértése, a hangképzés és még sok minden alap szükséges ahhoz, hogy eljussanak a versig, amelynek elmondása már kész színészt igényel.

Ezek a modern képzőművészet és a modern színjátszás kerékkötői. Most pedig lássuk az anyagi bajokat.

Művészyomor mindig volt, van és lesz. Az államnak enyhíteni ezt, a lehetőségeken belül, kötelessége. Minden korban kötelessége is volt megbízásokkal és vásárlásokkal segíteni a művészeket. De ha manapság kormányprogram a nyomorenyhítés, éppen olyan kötelessége egy kormányának segíteni a művészek baján, mint a diplomás ifjúságén, az iparos és kereskedő társadalomén vagy a kisgazdákén. Csak a művészyomor enyhítése valamivel több hasznot is hajt, mert a művészeti termék: kirakati cikk. Művészetünk, irodalmunk és tudományunk, ez a három kerül az ország kultúrájának kirakatába.

A művészyomor enyhítése kevesebb fejtöréssel jár, kisebb eszközöket is igényel, mint bármilyen más társadalmi osztály felsegítése. De ebédjegyekkel nem lehet művészyomort enyhíteni. És nem lehet enyhíteni a művészek nyomorát olyan módszerrel sem, amelyet az egyik állami intézmény követett, amikor akkordmunkába, négyzetméterenkénti fizetésre adott ki iparosembereknek freskófestésre megbízást.

A kultuszminiszternek is napirendre kell tűznie a kontárkérdést, nemcsak a Pesti Naplónak. A festészet kontárkérdéseiről elég szó esett, most említsük meg röviden, hogy az építészetbe kontárkodók még sokkal több bajt okoznak. Semilyen törvény nem írja elő, hogy épületeket csak építőművészek tervezhetnek. A közízlést a nyakra-főre emelt förtelmesebbnél förtelmesebb budapestkörnyéki és vidéki épületek sokkal jobban rontják, mint a lakásokba dugott festmények. Építészyomor is van. Ezt is tudomásul kell venni.

De van zenészyomor is. Tudni kell, hogy a zenészkontárok működése egy egész nemzedék izlését tette tönkre. A füttyülő dilettánsokat minden hivatalos fórum pártfogolja, ugyanakkor, amikor a komoly zenészeknek nemcsak megélhetésre hiányzik a pénzük, hanem arra is, hogy zenei gondolataikat leírják. Erdemes-e egy magyar zeneszerzőnek operát komponálnia, amikor nincs nagyösszegű pályázat, amely kárpótolhatná egy kis ország egyetlen színpadának kis lehetőségeiért? Hogyan írjon egy tehetséges fiatal zeneszerző zenekari művet, amikor a zenekari anyag leírása többet kerül, mint kéthónapi megélhetése? De nemcsak a fiataloknak nincs táma-

szuk, a beérkezettekkel sem törődik egyetlen kultuszminiszter sem, hiszen a Zeneművészeti Főiskola világhírű tanárai tizenhat esztendő óta ugyanabban a fizetési osztályban rostokolnak. Új kinevezés nincs: a fiatal tanárok, legálább huszonötén, havi 30-40 pengőből tengődnek.

És beszélhetnénk még a filmről is, amely szintén művészet. Nemzeti művészet lett az oroszok kezében és rengeteg barátot szerez ma

a franciáknak. A magyar filmgyártás álmából — kiskereskedelem lett.

Fel kell tenni a kérdést: fontos-e Magyarország, hogy dicsőséget jelentő zenéje, festésze, szobrászata, építésze, színpada és filmje legyen? Mert ha fontos, akkor az alkotókedvet fokozni kell. A magyar művészet nem áldozatokat kér. Csak munkaalkalmat, kifizető fizetséget, megbecsülést és — pár befolyásos vezető kicserélését!

Eckhardt Tibor előadása Párizsban a Duna-völgy rendezéséről olasz-francia együttműködéssel

Párizs, március 23.

Eckhardt Tibor országgyűlési képviselő péntek délután félhat órákor tartotta meg a Dunavidék politikai és gazdasági újjáépítése című előadását a Carnegie-alapítvány európai központjának párizsi palotájában. A francia politikusok közül jelen voltak: Pezet képviselő, a külügyi bizottság közep európai előadója, Baudoin-Bugnet képviselő, a képviselőház közep európai csoportjának elnöke, Xavier Vallat, a képviselőház magyar csoportjának elnöke, Reynald szenátor, a trianoni szerződés volt előadója és még sokan mások. A párizsi magyar követség tisztikara élén gróf Khuen-Héderváry Sándor párizsi magyar követ jelent meg az előadáson.

André Tibal, a Carnegie-tanszék tanára, üdvözölte Eckhardt Tibort.

Eckhardt Tibor előadásában a trianoni béke megkötése óta eltelt 14 esztendő gazdasági és politikai fejlődését, helyesebben hanyatlását ismertette.

A rossz békék rugalmas és méltányos alkalmazása bizonyos mértékig elviselhetőbbé tette volna azokat, az immár államszövetséggyé merevedett kisantant-rendszer azonban, amely állandó fenyegetés alatt kívánja tartani a központi fekvésű Ausztriát és Magyarországot, az abszurdumig fokozta a békék hibáit és végletekig kiélesítette a helyzetet, úgyhogy más választás már nem marad, mint vagy újjászervezni a Dunavölgyet, vagy a kisantant szövetségi rendszerrel szemben ellenszövetségi rendszert teremteni, amely azután kikényszeríti az elnyomó hatalmakkal szemben a méltányos elbánást és revíziót. Ha ezt az utóbbi, háborús veszélyt jelentő megoldást el akarjuk kerülni, az utolsó órában hozzá kell fogni a reorganizáció munkájához.

Nyilvánvaló azonban, — mondotta tovább Eckhardt Tibor — hogy a dunavölgyi nemzeti államok ezt a reorganizációt saját erejükből nem képesek megvalósítani, mert azt az európai nagyhatalmak egyetértő elhatározása és egységes koncepciója valósíthatja meg csupán. Majdnem két éve, hogy Tardieu francia miniszterelnök a fenyegető veszélyek láttára kidolgozta első dunavölgyi javaslatát, amelyben a német terjeszkedési törekvések által elsősorban érintett Ausztria, Magyarország és Csehszlovákia preferenciális rendszerben való összefogását javasolta biztonságuk fokozása céljából. Ha ez a megoldás igazságos területi rendezéssel lenne kapcsolatos, úgy politikai, mint gazdasági tekintetben nagy előrehaladást jelentene.

Több hatalom ellenállása miatt Tardieunak ez a terve annakidején nem valósulhatott meg és helyébe a stressai konferencia határozmányai kerültek, amelyeknek előnye a kétségtelen rugalmasság. A dunavölgyi államok és az érdekelt nagyhatalmak között köteendő kétoldali preferenciális szerződések teszik a stressai elgondolás alapját.

Ez az elvi alap, amelyen a jelen pillanatban Ausztria, Magyarország és Olaszország együttműködése nyugszik. Benes legutóbbi kijelentései ellenére Csehszlovákiának is nyilvánvaló érdeke, hogy csatlakozzék ehhez a rendszerhez, mert Németország máris közvetlenül veszélyezteti Csehszlovákiát, és ha az Anschluss, amitől Benes, úgylátszik, nem tart, bekövetkezik, akkor Csehszlovákia Németország kénye-kedvének lesz kiszolgáltatva. Hiszen Csehszlovákiát kereskedelmi kapcsolatainak nagyrészt máris Németország és Ausztria piacához köti.

Vajon a sikeres kezdetnek minősíthető római megegyezésből kialakulhat-e egy új dunavölgyi helyzet, ez elsősorban Franciaország állásfoglalásától függ. Kétségtelen, hogy a dunai államok a fellelvőképés német piacot tartósan nem nélkülözhetik és csak olyan terv számíthat állandóságra, amely teljes mértékben figyelembe veszi ezt a szempontot. Franciaország és Olaszország oly kívánatos együttműködése esetén most kivételes alkalom nyílik arra, hogy e két nagyhatalom közös elhatározással megtegye az első konstruktív lépést a Dunavölgy újjáépítése felé.

Ami Magyarországot illeti, mi mindig készen állunk ilyen újjáépítés megvalósításának előmozdítására. Mi minden megoldást elfogadunk, ami kivezet a válságból és megjavítja az igazságtalan trianoni helyzetet. De nemcsak magyar, hanem európai érdekből is sürgős szükség van ilyen konstruktív megoldásra. Ez a megoldás preventív intézkedés is volna, amely a kikerülhetetlennek látszó konfliktusok okait megszüntetve, elháríthatna egy új katasztrófát. Ha e preventív módszer bárminő oknál fogva nem volna alkalmazható, a Dunavölgy katasztrófája elkerülhetlenül bekövetkeznék, de ezzel együtt felborulna az európai béke is. A rendezés lehetősége most adva

van, annál is inkább, mert meggyőződéseim szerint a Dunavölgy szenvedő népei a jelen pillanatban hajlandóbbak mint valaha, észszerű megoldás elfogadására. Mi bizalommal tekintünk Franciaország felé, amely dicső történelme során mindig az emberi haladás élén járt és tőle várjuk a megváltó, új elhatározásokat.

Tibal tanár köszönte meg az előadást. — A dunavidéki per újabb fontos ügydarabja került most a francia közönség elé, — mondotta. — Örömmel kell megállapítanom, hogy a magyar előadó szintén a súlyos kérdés békés megoldását javasolja és a népek közötti együttműködés és kibékülés elvét hirdeti.

A pannonhalmi főapát a sajtó, a rádió, az iskola és a templom együttműködéséről

Kelemen Krizosztom előadása
a falu lelki válságáról

(Saját tudósítónkól.) Az Országos Nemzeti Klub az Országos Kaszinó termében összejövetelt tartott, amelyen megjelentek Hóman Bálint kultuszminiszter, Darányi Kálmán, Herczeg Ferenc, Bernát István, Tasnády Nagy András, Lázár Ferenc, Dabasi-Haldás Lajos, vitéz Szentkereszti Kratochvíl, Károly, Zsembery István, Matyasovszky Kasszian, Kelemen Kornél, Mayer Károly, Tóth László, Steinecker Ferenc, Kelemen Mária, vitéz Hász Aladár, Benedek Zsolt, Noy Géza, Szukováthy Imre és még sokan mások.

Bernát István üdvözlőszavai után Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát tartott előadást a falu lelki válságáról.

A világ életének lendületét elernyesztő baj nem kíméli meg a magyar falut sem. Az a túltermelés, melyet a gép segítségével produkál a világ, s az a szűkebb elzárkózás, melyet éppen a gépnek a segítségével az önellátás elégségének gögös gondolata keltett az egyes államokban, lerongyolta a magyar falut is, szegényre tette.

A népesedési viszonyokat tekintve az egyik kisközségben, hol a legjobb gazdának is csak 18 kat. holdja van, nyolc 3 kat. holdnál többel rendelkező olyan család van, ahol még van gyermekáldás. A legutolsó tíz évben nyolc családnak 13 gyermeke született. Ebben a kisközségben 52 teljesen szegény család lakik, akiknek az utolsó tíz évben 168 gyermekük született. Az arányszám szerint a valamelyes vagyonszállal rendelkezőknél 50%-os visszaesést mutat a teljesen vagyontalanokkal szemben. 13 dunántúli községnek 21 évre visszamenő népesedési statisztikáját készítettem el s kezemben van a népesedési viszonyokat feltüntető érdekes grafikon. A születések száma 1913 magam pontjáról íjesztő zuhanással hull le 1917 legmélyebb pontjára, hogy 1920 és 1921-ben még az 1913-asnál is magasabbra szökjék.

Ettől a dátumtól kezdve némi hullámmással, de egészében határozottan egyre lefelé haladó irányt vesz a születési grafikon. 1918-ban, mikor a születések száma még mélyponton van, a legmagasabb a halálozás. 1919-től aztán majdnem szabályos szögekben cikk-cakkozva, egészében a vízszintes vonalat érintik a szögeknek mély és magas pontjai. A házasságkötések grafikonja 1915-16-ban éri el a legmélyebb pontot, míg a legmagasabbat 1919-ben. Azóta 1923-ban esik a legmélyebb pontra, hogy 1933 végéig majdnem egyenes vonalban folytatódjék tovább. A szaporodás 1913-tól kezdve zuhan, legmélyebb pontja 1918, amikor a halálozása a legmagasabb, 1918-tól 1921-ig merészen feltört a szaporodási grafikon, azóta a jó és rossz termés nyugtalanul váltakozó szögleteiben folytatódik 1933 végéig. 1918 óta 1932-ben érte el a szaporodási grafikon legmélyebb pontját.

Harmadik probléma: a falu kultúrája. Minden faluba kell legalább egy nemes, intelligens lélek, aki jellemerejével közös nevezőre tudja hozni a falu intelligenciáját. A falu úri népének példája felemeli vagy földre-sújtja a földnek népet. A falu agilis vezetőjének segítségére kell sietnünk: szükségesek jó tankönyvek, a remekírókból vett szemelvények, ismeretterjesztő előadások. A sajtó, a rádió, az iskola, a templom értelmet megvilágosító, szívetnemeseítő együttműködésére nagy szükség van. Az ifjúságot ki kell ragadnunk a kocsmák büvőerejéből s az ifjúsági egyesületek, dalkörök és a levelet intézmény nagyon alkalmas erre. Az utóbbi csak akkor éri el célját, ha enged merevségéből és túlsúlyba kerül a helyes pedagógia. Sajnos bevonult a falukba az öngyilkosság. Sok a vétség a szülők megbecsülése ellen. Vezessük vissza — fejezte be előadását a főapát — a falut önmagához, a hazához (s vezessük vissza Krizosztushoz.

Aki friss és egészséges akar lenni és el akarja kerülni, hogy kemény legyen a széke, emésztése meg legyen zavarva, folyton fájjon a feje és bőre tele legyen mindenféle pattanással, az igyek hetenként egyszer-kétszer reggelizés előtt egy pohár természetes „Ferenc József” keserűvizet.